

Nr 54

Näringsutskottets betänkande i anledning av motion angående krigsmaterielindustrin.**Ärendet**

I motionen 1971:1584 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vilken väckts i anledning av propositionen 1971:146 angående krigsmaterielexport, hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall hemställa om

1. åtgärder i syfte att överföra krigsmaterielproduktionen till civil produktion,

2. förslag om generellt förbud mot export av krigsmateriel och att samtidigt eventuell överkapacitet som ett exportförbud skulle medföra snarast utnyttjas för civil produktion,

3. förslag om förstatligande av krigsmaterielindustrin.

Motionen har hänvisats till utrikesutskottet såvitt den avser förbud mot export av krigsmateriel och till näringsutskottet i övrigt. Utrikesutskottet behandlar propositionen angående krigsmaterielexport, motionen i ifrågavarande del och övriga motioner i ämnet i sitt betänkande 1971:21.

Motionen

En omorganisation av det svenska försvaret i enlighet med vad vänsterpartiet kommunisterna krävt i motioner vid flera riksdagar skulle, anför motionärerna, medföra att nuvarande krigsmaterielproduktion inte kan upprätthållas. En stor del av de produktionsresurser som f. n. används för att producera krigsmateriel skulle det då bli nödvändigt att överföra till produktion för civilt bruk.

Den militära produktionen har enligt motionärerna en stor marginell betydelse för en rad storföretags ordertillgångar. Exporten av krigsmateriel bedrivs i spekulativt syfte och för att "jämna ut" ordertillgångarna från den svenska militärmakten. För att inte privat spekulation skall kunna leda till en stor produktion av förstörelsemedel kräver motionärerna att krigsmaterielindustrin skall förstatligas, vilket skulle göra det lättare att överföra denna industris resurser till nyttigt och fredligt bruk.

I övrigt kritiserar motionärerna de i propositionen angivna principerna för krigsmaterielexporten. De anser att dessa inte innebär något grundläggande avsteg från tidigare gällande principer.

Med anknytning till vad som i propositionen anförs om eventuella samarbetsavtal mellan svenska företag och företag i andra länder om gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel anför motionärer-

na att ett sådant samarbete kan leda till att restriktionerna för vapenutförsel i stort sett frångås.

Tidigare riksdagsbehandling av liknande förslag

Motioner med yrkanden om utredning av frågan om förstärkning av privatägd krigsmaterielfabrikation har väckts vid 1966 och 1968 års riksdagar (BaU 1966:51, 1968:53). Bankoutskottet hänvisade 1966 till att metoderna för upphandling av krigsmateriel nyligen varit föremål för utredning och att därvid inte framkommit något som tydde på att svenska företag gjort oskäliga vinster vid leveranser till det svenska försvaret. Rådande kontroll över tillverkning och export av krigsmateriel fyllde enligt utskottets mening tillfredsställande de syften som avsågs därmed, vartill kom att riksdagen ingående följde utvecklingen på området. Vid sin behandling av ärendet 1968 anförde utskottet att det inte funnit skäl att frångå sitt tidigare uttalande rörande kontrollen över tillverkning och export av krigsmateriel. Vid båda tillfällena avstyrkte utskottet motionerna, som avslogs av riksdagen.

Uppgifter i anslutning till motionen

Förslagen i propositionen 1971:146 bygger på det av krigsmateriel-exportutredningen avgivna betänkandet (SOU 1970:63) Svensk krigsmaterielexport. I detta lämnas vissa uppgifter om storleken av denna export och om dess betydelse från försvarspolitisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt.

Enligt den s. k. tillverkningsförordningen (1935:395, ändrad senast 1964:108) fordras för tillverkning av krigsmateriel tillstånd av Kungl. Maj:t. Med krigsmateriel förstås i förordningen i stort sett samma varor som är underkastade exportförbud enligt den s. k. utförselkungörelsen (1949:614, ändrad senast 1969:465). Dessa varor har tagits upp i en förteckning som är fogad till utförselkungörelsen. Utom vapen, ammunition och andra stridsmedel upptar förteckningen bl. a. sprängämnen, fartyg, luftfartyg, fordon, materiel för dykning, strålkastare och diverse elektronisk materiel, allt under förutsättning att materielen är utformad för militärt bruk, varmed avses att den med hänsyn till sin militära användning skall ha konstruerats, utrustats eller ändrats på sådant sätt att den påtagligt avviker från motsvarande civila materiel.

Antalet företag med tillstånd att tillverka krigsmateriel uppgick år 1970 till omkring 125. Av dessa bedrev år 1968 omkring 80 tillverkning av krigsmateriel. År 1969 exporterade 14 företag krigsmateriel för ca 160 milj. kr. Genomsnittligt uppgick Sveriges export av krigsmateriel åren 1965–1969 till ca 162 milj. kr. årligen, vilket utgjorde ca 0,5 % av världsexporten.

För att belysa sysselsättningsfrågorna har krigsmaterielexportutredningen latit utföra vissa beräkningar. Av de 80 företag som tillverkade krigsmateriel år 1968 har 65 undersökts. Antalet anställda vid dessa uppgick totalt till omkring 90 000 personer, av vilka inemot 20 000

beräknas ha varit direkt sysselsatta med tillverkning av krigsmateriel. Det fakturerade värdet av krigsmaterielproduktionen var drygt 1,5 miljard kr. Den andel av de anställda som sysslade med produktion för export motsvarade enligt beräkningarna 2 000 årsanställda.

En undersökning av krigsmaterielexportens storlek inom de enskilda företagen i förhållande till värdet av deras försäljning visar att de totalt största företagen inte har den största andelen av exporten. Av de undersökta 65 företagen exporterade 17 krigsmateriel. I tre fall uppgick andelen av krigsmaterieexporten till omkring 30 % eller däröver räknat på det totala försäljningsvärdet vid respektive företag. Dessa företags sammanlagda försäljningsvärde utgjorde knappt 0,4 % av de undersökta företagens totala försäljningsvärde. I ytterligare fyra fall översteg värdet av krigsmaterieexporten i förhållande till det totala försäljningsvärdet 10 %, dock i intet fall 15 %.

Underleverantörernas andel av krigsmaterieltillverkningen uppgick till 9-10 % av dess totala värde.

Utskottet

Produktionen av krigsmateriel i Sverige är i första hand betingad av och utformad efter det svenska försvarets behov: exportandelen är ringa. Försvarets behov betingas i sin tur av riksdagens beslut om försvarets inriktning och omfattning. Chefen för handelsdepartementet framhåller i propositionen angående krigsmaterielexport att det knappast kan råda delade meningar om att den svenska försvarspolitikens förutsätter att vi inom landet vidmakthåller industriella resurser för militär produktion av hög teknisk kvalitet. Han betonar också att det uppenbarligen är angeläget att vi i fråga om väsentlig materiel är oberoende av utländska leverantörer. Ett överförande av den svenska krigsmaterielproduktionen till civil produktion enligt motionärernas första yrkande är, om det sker utan samband med en nedgång i försvarets efterfrågan, inte förenligt med denna princip. För tillverkarna av krigsmateriel torde med hänsyn till möjliga förändringar i marknadsläget en beredskap för omställning till civil produktion vara ett naturligt inslag i företagspolitiken. Både de privata företag och det statliga som tillverkar krigsmateriel har under senare år sökt lägga en större del av sin produktion på civila produkter. På här angivna grunder avstyrker utskottet ifrågavarande yrkande.

Motionärerna påyrkar vidare ett förstatligande av krigsmaterielindustrin. Utskottet vill erinra om att denna inte låter sig avgränsas som en industribransch bland andra. Säsom redan den ovan refererade definitionen av krigsmateriel ger vid handen och säsom framgår av krigsmateriel-exportutredningens undersökning ingår krigsmaterieltillverkning som en del av den totala produktionen vid ett stort antal företag. I många fall är den uppenbarligen nära sammankopplad med civil produktion. Utskottet finner det oklart om motionärerna med sitt yrkande avser ett fullständigt förstatligande av de företag som tillverkar krigsmateriel eller – vilket skulle vara svärgenomförbart – ett förstatligande endast av de delar av

dem som ägnas åt sådan produktion. Utskottet avstyrker motionen även i denna del.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionen 1971:1584 såvitt här är i fråga.

Stockholm den 7 december 1971

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Rask (s), Wååg (s), Svensson i Malmö (vpk), Jonsson i Husum (s), Gustafsson i Sjöfle (c), Rydén (fp), Hovhammar (m), fru Hambræus (c) och herr Clarkson (m).

Reservation

av herr Svensson i Malmö (vpk), som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

”Rustningsindustrin spelar en väsentlig roll för den internationella privatkapitalistiska ekonomin. Den består också i hög grad av företag med intressen i många länder samtidigt. Även i Sverige har det internationella rustningskapitalet starka positioner, vilka innebär en förbindelse med NATO-intressena och ger utländska intressen direkt insyn när det gäller teknisk utrustning samt taktiska och strategiska principer inom svenskt militärväsen. Bl. a. av dessa skäl bör ett överförande av rustningsindustrin i Sverige i statliga händer genomföras. Även om detta inte löser rustningsproblematikens grundläggande ekonomiska och politiska frågor, kan det vara ett sätt att öka den politiska uppmärksamheten gentemot rustningsindustrin, att försvåra utländska intressens direkta insyn i svenska militära förhållanden och att vålla det internationella rustningskapitalet avbräck.

Ett förstatligande av rustningsindustrin i Sverige kommer också att bidra till bättre möjligheter att kontrollera exporten av krigsmateriel. Hittills gällande regler, likaväl som de principer som framläggs i propositionen 1971:146, innebär att export kan tillåtas till alla etablerade regimer, förutsatt att oppositionen mot dessa regimer hålls nere tillräckligt effektivt för att öppet inbördeskrig inte skall kunna påstås råda. Det är alltså möjligt för rustningsindustrin i Sverige att medverka i uppbyggnaden av t. ex. militärregimer i god tid innan folket reser sig mot dessa regimer. I alltför många fall har svenska vapen levererats även i sådana fall där uppror och inbördeskrig redan förekommit men där detta officiellt inte erkänns av den härskande regimen. Det förekommer dessutom export till nationer vilka med marionettregimer som ombud i realiteten själva för krig. Å andra sidan tillåts aldrig försäljning av vapen till sociala

och nationella befrielseörelser. Vapenexporten tjänar sålunda ensidigt etablerade system och reaktionära regimer. Mot denna bakgrund bör vapenexport generellt förbjudas under nuvarande förhållanden.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1584, såvitt här är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer om

1. förslag om förstatligande av krigsmaterielindustrin,
2. åtgärder i syfte att överföra krigsmaterielproduktion till civil produktion."

